

Unitat didàctica

8 de març

federació d'ensenyament comissions obreres país valencià

«si hi ha algú que tingui un destí, vol dir que és un home.
si hi ha algú que rebi un destí, vol dir que és una dona»

Avancem cap a la igualtat de gèneres?

Unitat didàctica a partir de *Les amants* d'Elfriede Jelinek,
una mirada crítica de la societat patriarcal. Estudi d'un capítol del llibre
de l'escriptora Elfriede Jelinek, premi Nobel de Literatura 2004.

OBJECTIUS:

1. Conèixer l'escriptora **Elfriede Jelinek**: biografia i obres més importants.
2. Reflexionar sobre la distribució dels rols a la família i a la societat dels homes i les dones.
- 3.- Repàs de les figures literàries més importants: comparació, metàfora...
4. Fer un debat sobre els aspectes androcèntrics que apareixen al text i si encara són actuals o ja no ho són.
5. Breu repàs dels conceptes d'història de la Literatura: novel·la costumista, avantguarda, novel·la rosa...

NIVELL:

Batxillerat: 1r. i 2n.

TEMPORALITZACIÓ:

Dues sessions.

Les amants (fragment, pàgines de la 118 a la 124 d'Ed. 62)
a dalt a la natura

Adalt a una petita masia xoquen mentrestant els interessos de la població rural treballadora. els interessos de gent que mai havia despertat l'interès d'algú altre, que ells mateixos no saben que podien tenir alguna cosa semblant a un interès. amb tot, es

consideren la benzina de la màquina, i consideren paula la sorra que hi ha a dins.

asma esbufega pel nas com un ratolí trepitjat. a asma no li cal parlar per mantenir algunes persones constantment en moviment, en moviment al seu voltant. la panxa esquifida de la paula, que molt aviat s'inflarà, de manera que pels mateixos diners de sobte es podrien obtenir molts més quilos de paula, surt a subhasta, però ningú se la vol quedar. en un porc, això seria un enorme augment de valor, en paula, és un senyal que va ser fàcil tenir-la, massa fàcil, i ara és tant més difícil col·locar-la.

ningú vol el contingut de la panxa de paula solament per criar-lo i estimar-lo. ningú vol la paula com a persona, amb o sense afegit a la panxa. ni tan sols la pell exterior de paula troba un postor. no se'n pot cosir cap coixí per al sofà ni cap catifa feta de retalls.

del cap de paula ni se'n parla. qui agafi el cos de paula i la seva força de treball, rebrà el cap de paula de regal. com a obsequi publicitari o regal a la fidelitat. la gent que mira més enllà, que delibera sobre la seva propietat, sobre el seu capital productiu anomenat erich, podrien veure el cap de paula com un mal, que pensa massa i per això ja no se'l pot adreçar com cal.

asma respira fatigosament per les seves brànquies i gemega pel seu dinar. un exfuncionari pot reclamar. paula, que reclama erich, també pot reclamar, però no rebrà. la mare d'erich es precipita cap als fogons calents, on es cou i es bull. tot just el pare, al qual tant li costa parlar, exhala agònic les seves ordres, que ja té el plat al davant.

resultat: paula no entrarà en aquesta casa, només per davant dels cadàvers de tres persones adultes. no hi ha feina de sobres, nosaltres fem la nostra feina sols, les dones les feines de casa, l'home erich la feina d'homes, que és considerable. a més, erich també és important per a l'aportació de diners. els diners són gairebé encara més importants i més difícils d'aconseguir que la feina. de feina no ens en falta mai, però de diners més sovint.

la batuta la porta el senyor director d'orquestra asma. dirigeix sense parlar l'orquestra d'aquests esguerrats. el condiment per escampar al damunt el posa la ciàtica de la mare i procura que a la cuina, al celler, a l'estable i al llit mai sigui avorrit. això fa la feina dinàmica i molt variada.

com a antic funcionari, asma ha estat format per a donar ordres. però asma també té aptituds per fer-ho. asma ja no pot respirar, però el seu talent escrupolosament format encara no ha perdut el tren. una formació metòdica als ferrocarrils estatals és una cosa que es conserva durant tota la vida, encara més enllà de l'existència dels ferrocarrils estatals. aquí paula no té res a denunciar, voler o dir.

paula s'espera vestida de diumenge. el seu cap bufetejat s'amaga a la seva panxa trepitjada. s'ha cargolat fent una bola, com un eriçó. només que sense punxes. les seves mans, que encara no havien hagut de suportar amb resignació cap examen de costura, sostenen junta tota la tela insostenible. la costura no regala cap garlanda. les dues es coneixen massa poc per fer-ho, paula i la costura. al cap de paula s'obre una floreta, potser hauria sigut millor la costura que erich. a l'instant s'arrenca i s'aixafa la floreta. al cor de paula es panseix en silenci l'última tija d'amor. a la pica reposen mig endormiscats els plats bruts en el seu entorn habitual. una nova càrrega de bufetades s'apilonarà a la capa de greix rànica de la paella familiar, si paula no va per feina de seguida. erich ja va anar per feina amb paula, això no ha portat més lluny cap dels dos, excepte en la desgràcia de paula, on ella ja s'hi havia trobat abans. ben mirat, això fins i tot ha fet recular erich en la seva carrera d'automobilista i conductor de ciclomotors. un fill et pot deixar més pelat que una rata si vol.

tant de bo guanyi el ciclomotor en aquest conflicte d'interessos, espera erich. així doncs, després d'anunciar aquesta decisió a favor del ciclomotor, en contra de paula, en els ulls de gripau d'asma, erich puja al ciclomotor que ha sortit guanyador i surt a tota velocitat cap a l'oest a la posta de sol. asma es queda alleujat. el ciclomotor, aquest empassacalés inútil, ja l'hi traurà del cap al noi, una cosa rere l'altra.

els pares de paula enrabiats s'afanyen baixant de la muntanya, cap a la pobra paula, algunes vegades tornen a entrar i tornen a sortir cap a dins i cap a fora de paula, i quan deixen la ruïna de paula, que no ha rentat els plats, d'ella només queden un parell d'ossets i plometes.

l'oest en canvi és ple d'erich. a l'oest han arribat nous estiuejants, també femenins.

ara les habilitats amatòries trobaran per fi justícia.

paula pateix tant que gairebé es torna boja. es pensa que el

seny se li escapa per tots els orificis, per cada orifici una mica de seny, fins que es queda buida. s'estampa amb el seu pobre cap una i altra vegada contra la paret, els bons pares estan contents perquè així s'estalvien les estomacades, paula se n'ocupa ella mateixa, molt bé.

de la mare no es pot esperar cap solidaritat. si ella ha de rebentar pel càncer, la paula ha de patir almenys una mica anímicament, cosa que és molt menys greu que els dolors físics, que ja l'esperen a la porta. el pare diu ara ja pots seguir aprenent costura per poder mantenir el teu fill.

paula ploriqueja llastimosa i diu que no, ella vol estar amb el seu fill quan arriba, llavors vol anar-lo a recollir al tren i estar-se cada moment al seu voltant. no vol ser una mare amb una professió, això fa patir el fill. paula s'estima més patir ella.

al pare naturalment ara li sap greu no haver mort a cops quan va voler aprendre costura, però ara és massa tard. paula espia erich. ja no ho fa per a ella personalment, ho fa per la vida del nadó que vindrà, que ha de venir, i que és més important que ella.

erich ara li és gairebé indiferent, però al fill, si pogués parlar, erich no li seria indiferent, sinó pare. paula espia darrere l'avellaner, darrere els saücs o el banc de fusta de bedoll. des d'allà es llença amb un crit de guerra contra erich, que arriba pobre tan cansat de la feina. està cansat cansat cansat cansat cansat. les seves mans gairebé ja no són humanes, sinó més aviat arbòries, com arrels. a erich li cau la baba pensat que arriba a port i ha plegat. paula esgota les últimes reserves d'erich. i quan ho fa, ja no té cap interès en erich-persona, només en erich-futur pare. es precipita cap endavant, es penja a l'esquena d'erich i parla d'amor i del fill. paula explica els seus sentiments, que estan a la disposició d'erich. paula ja no sent res de res per erich, erich per paula encara menys que res. però fa tant poc que paula ha acabat l'escola, que encara coneix moltes paraules amb les quals es poden dir sentiments, erich no va estar-se prou temps a l'escola per saber paraules per alguna cosa espiritual.

excepte per cervesa i aiguardent. ha ha. en relació amb alguna cosa espiritual aquí sempre s'esmenta com a acudit l'aiguardent, la cervesa o el vi.

un bon acudit.

paula diu et necessito erich i el nostre fill comú també et necessita, potser fins i tot més necessàriament que no pas jo et necessito, quan jo et necessito tan necessàriament!

perquè tanta gent l'afarta, erich es va enrabiament a poc a poc. com que és massa lent per deturar aquesta gent, reparteix cops a dreta i esquerra, però sovint només l'encerten a ell mateix. últimament encerten sovint paula, cosa que li proporciona certa satisfacció.

erich capta que tot d'una les seves decisions i accions s'han fet importants per a algú altre. que algú DEPÉN d'ell. que algú en certa manera se li ENTREGA. això provoca una nova sensació bonica. erich vol fer-ne una prova de la seva utilitat.

niki lauda també ha provat moltes coses, fins i tot cotxes de fórmula 1 fantàstics.

això li passa a erich pel cap.

els dos van al vell paller, ara ja tant és. paula ha aguantat tantes coses, que aquí en comparació és un respir de debò. per fi es pot jeure d'esquena en silenci i descansar.

per damunt del camp segat, una bandada d'ocells passa i s'endinsa al bosc, un darrere l'altre, aviat arribarà la tardor. pels seus diners no esperarà vosté també una descripció de la natura! no estem pas al cine.

paula jeu en silenci i tranquil·la d'esquena, en un enquadrament panoràmic té l'esquena ben formada d'erich, que ara se l'està treballant, però ella també pot descansar una mica i mirar el cel blau, aviat farà fred, aviat apareixeran els primers flocs de neu. només de futur no n'apareixerà cap. del terra puja una boira, el bosc creix formant un mur, els troncs clars desapareixen en la foscor. la natura és implacable, pensa paula. és superior a l'home, és una força primitiva.

no és allò un petit cabirol? aviat començaran les notícies del vespre a la televisió!

paula per fi pot descansar i potser encara lligar ben fort erich. el lleuger dolor es pot oblidar, hi ha dolors més empenyadors que paula podria esmentar. l'amor és un dolor més petit a la jerarquia dels dolors. perquè, quan erich s'aixeca deslligat de la seva panxa, gairebé gens impressionat, se l'eixuga, se la torna a guardar, es corda, una esperança de paula torna a caure per terra a la palla podrida. però si s'ha perdut una esperança, almenys s'ha pogut descansar. al nadó també li va bé jeure.

no hi ha cap mena de tendresa dins paula. de fet no hi ha res dins paula. quan totes les esperances li hagin caigut per fi a paula, serà lleugera com una ploma, com una gateta o un pollet.

tots els carnisers! cansaladers! fusters, rellogers, forners i escura-xemenies han desaparegut a l'horitzó. seguint les cornelles.

la costura està fent les maletes, encara vol agafar l'últim autobús de línia.

l'amor encara no ha desfet les maletes ni s'ha instal·lat.

la feina s'ha convertit en malalta crònica, s'allisa els llençols al llit de l'hospital.

no hi ha cap mena d'amor dins paula.

si hi ha alguna cosa dins paula, és odi, que creix i creix.

aquests sentiments no han entrat dins d'ella per si sols, algunes persones hi ha hagut de treballar fort.

la foscor baixa, al bosc alguns animals comencen a remorejar, al cau de la guineu es regira alguna cosa, dos homes cansats caminen de pressa pels carrers del poble, volen arribar a casa, amb la família i el televisor. s'encenen alguns llums aïllats. en algunes cuines criden alguns nens. la mare porta el sopar a taula. uns fars giren fatigosament travessant la boira. ningú pensa en el bosc com en un paisatge. el bosc és un taller. no som pas en una novel·la costumista!

no hi ha cap esperança més dins paula.

Elfriede Jelinek: la desena dona que rep el premi Nobel de Literatura.

1 NOTES BIOGRÀFIQUES

Elfriede Jelinek naix el 1946 a Styrie, Àustria. Son pare d'origen txec i jueu, era químic i empleat en la investigació de material de guerra, de manera que escapa de les persecucions. Sa mare prové d'una família de l'alta burgesia de Viena. Allà Elfriede creix, aprèn música (piano, orgue i flauta) i composició al Conservatori de Música de la ciutat. Després de l'institut es posa a estudiar Teatre i Història de l'Art a la Universitat alhora que continua els seus estudis musicals. El 1971 obté el diploma d'organista al Conservatori de Viena. Ha creat òperes junt a la compositora Olga Neuwirth.

Comença ben prompte a escriure poemes. Debuta amb un recull de poesies el 1967. El contacte amb el moviment d'estudiants dels anys 60 farà que els seus escrits prenguen una orientació de crítica social. El 1970 apareix la seua primera novel·la (traduïda al castellà *Somos reclamos, baby!*) i l'any 72 la següent.

Després d'alguns anys que passa a Berlín i a Roma, al començament dels anys 70 es casa amb un alemany i des del 74 ha residit entre Berlín i Munich alternativament.

Va estar afiliada al Partit Comunista austriac durant 17 anys, el va deixar el 1991.

Com d'altres escriptors i escriptores de llengua alemanya es va dedicar de forma molt primerenca al Hörspiel «obres audibles», literatura concebuda per ser escoltada per ràdio (una mena de radionovel·les).

Quan l'any 2000 va entrar a formar part del govern la ultradreta de Jörg Haider, va prohibir que les seues obres es representaren a Àustria. Després va canviar d'opinió.

És la desena dona que rep el guardó de l'Acadèmia Sueca. Va ser premiada pel «flux musical de veus i contraveus de les seues novel·les i obres teatrals, en les quals mostra una extraordinària passió lingüística i l'absurd dels clixés socials i el seu poder subjugador» segons l'Acadèmia.

Els textos de Elfriede són difícils de classificar en un determinat gènere, ja que oscil·len entre la prosa i la poesia, l'himne i el conjur, són textos que contenen tant escenes de teatre com seqüències fílmiques. Ha escrit un gran nombre de textos per a la ràdio i el teatre. Ha sigut traductora, ha escrit un llibret d'òpera, i l'adaptació de la seua novel·la per al cinema *La pianista*.

A Alemanya ha tingut molt d'èxit sobretot als anys 80. És una autora molt polèmica. Altres vegades se la qualifica d'autora de protesta. En totes les seues obres reflecteix una visió descarada de la societat austríaca. Feminista confessa, que desemmascara les hipocresies de la societat contemporània i la sexualitat malaltissa, sense oblidar la crítica mordaç de la condició de la dona a Occident i del destí a què està encadenada.

L'univers que presenta en les seues obres és radical, provocatiu, dur i combatiu.

En concret en *Les Amants* fa una radiografia del model patriarcal. Desgrana dos móns paral·lels i quotidians viscuts per dones sota el paraigua de la misogínia i el patriarcat. El matrimoni, la maternitat, els costums, les normes socials, en definitiva com funciona la societat occidental.

En castellà estan publicades les següents obres:

- *Los excluidos; La pianista; Deseo, Las amantes* (ed. El Aleph).
- I en català té *Les amants* en ed. 62 i *Els exclosos* en ed. Columna.

2 ORIENTACIONS SOBRE L'OBRA. *Les amants*

L'obra comença amb un capítol titulat *Pròleg* en el qual presenta el lloc on passarà tota l'obra. Ens situem en un país bonic, muntanyós, amb prats, camps, ... Just al mig d'aquest país hi ha una fàbrica construïda per unes bones persones. A la fàbrica treballen dones que cusen sostenidors, faixes i calces. Anuncia que la història comença a la ciutat on es troba la central de la fàbrica i allà dalt de la vall prealpina, al bell mig dels boscos, s'hi troba la sucursal.

El segon capítol s'anomena *Imici*. Hi apareix Brigitte, que ha decidit ser una dona completa per a un tipus que es diu Heinz. Brigitte treballa a la fàbrica, és filla il·legítima d'una mare que cus sostenidors i faixes, el mateix que ella. De Brigitte no es diu l'edat que té però sí que va fent-se vella i que cada vegada la competència és més jove. Heinz és fill d'un camioner i d'una dona que s'ha pogut quedar a casa. És electricista i voldria un dia poder obrir un negoci propi. Heinz té un futur, Brigitte vol tenir un estatus que li done la possibilitat de tenir dret a un futur.

Després ve el capítol de *l'exemple de paula*, ací apareix l'altre personatge principal que serà Paula i que només un poc més endavant s'enamorarà d'Erich. Paula és de pagés i fa vida de pagés, té 15 anys. Ara ja és prou gran per poder pensar què li agradaria ser: mestressa de casa o dependent. Ara de moment vol aprendre costura, vol viatjar i anar al cinema. Sa mare li diu que de costurera de res i que ella el que ha de fer és cuidar el seu pare i el seu germà Gerard. Però el pare consenteix perquè no pot matar-la. I comencen els anys d'aprenentatge de paula.

Així tenim ja el començament de dues històries paral·leles que funcionen com dues novel·les diferents però contades en alternança un capítol d'una i una de l'altra.

Són dos ambients totalment diferents, un més rural on es desenvoluparà la història de Paula i l'altre urbà i burgès on es desenvoluparà la història de Brigitte. Brigitte vol tenir un fill, vol quedar-se embarrassada i casar-se i dedicar-se als fills. Però la família de Heinz volen una dona millor per al seu fill que esdevindrà un petit empresari. Pràcticament tota la part central de llibre està ocupada pel festeig.

Per fi Brigitte es quedarà embarrassada i aconseguirà el que volia: casar-se amb Heinz; Paula també es casa amb Erich. A partir del capítol del *casament* es conten les dues històries alhora. Un línia de Paula i a sota l'altra sobre Brigitte. Dues dones protagonitzen dues històries on el conflicte principal serà el casament i la maternitat.

La novel·la acaba igual que comença. La primera part de

l'últim capítol, *l'Epíleg*, és com el tancament del cercle, gairebé amb les mateixes paraules que el començament del llibre.

Paula acaba gitant-se de tant en tant amb algun home per diners. Es fa prostituta i al final del llibre ella treballa a la fàbrica, al lloc que havia deixat Brigitte. Paula ja no té ni marit ni fills. S'ha separat. Mentre que Brigitte té una família i un negoci. Brigitte s'ha escapat del seu destí. A Paula li ha tocat el rebre.

3 ACTIVITATS

0. Fes una **lectura en veu alta** per a la resta dels companys de classe (caldrà preparar-la bé abans).

1. El títol mateix d'aquest capítol ens situa al **lloc** on passa l'acció. Explica'l. L'autora utilitza un díctic espacial «a dalt»; aquestes paraules es contraposen a quines? Llig el resum de la novel·la que apareix al final i entindràs millor quin és l'espai d'aquest text.

2. Des de la primera paraula sobta que no hi haja **majúscules** (aquest és un recurs de l'avantguarda). Quina és la intenció de l'escriptora quan fa servir aquest recurs? Quins altres trets avantguardistes trobes al text? Canviaria el text amb la utilització de majúscules? Per contraposició al text hi ha dues paraules que estan escrites totes en majúscules: ENTREGA i DEPÉN. Còpia les frases on apareixen. Per què en aquest cas estan escrites completament en majúscules? Creus que açò els dona un significat diferent o especial?

3. Fes un **resum** del capítol de *Les amants* que apareix en començar aquesta unitat.

4. Ens trobem en un **ambient rural**. Com es mostra al text?

5. Busca les **comparacions** i les **metàfores** que apareixen pel que fa al personatge d'*asma*. Com defineix l'autora aquest personatge físicament i psicològicament?

6. *Les amants* va ser publicada el 1975 per primera vegada a Alemanya i escrita un any abans. Creus que les **relacions de domini** que reflecteix aquest text han canviat molt, poc o gens?

7. Localitza al text les paraules amb les quals l'autora fa **referència al cinema**. Quin sentit tenen?

8. Pel que fa al personatge principal, Paula, quina edat té? Quins indicis dóna el text per saber-ho? Quin és el **futur de Paula**? Coneixes alguna xica que pense igual que Paula en el teu entorn? Creus que el text dóna una visió realista de la vida del nostre entorn o pel contrari penses que és més que res una paròdia?

9. Comenta la frase que dóna peu a aquesta unitat: «**Si hi ha algú que tingui un destí, vol dir que és un home. Si hi ha algú que rebi un destí vol dir que és una dona.**» Realitza un debat sobre aquest tema amb tot el grup.

10. Paula i Brigitte, les dues protagonistes femenines de l'obra, apareixen com subjectes totalment dependents per a les quals el **matrimoni** és l'única possibilitat de tenir un futur. Creus que ara per ara el matrimoni està basat en l'amor?

11. Elfriede Jelinek és la desena autora que ha rebut el premi Nobel de Literatura. Busca quines escriptores han estat les seues predecessores.